

## Motion till riksdagen 2013/14:Ub397

av **Rossana Dinamarca m.fl. (V)**

# Förskola och fritidshem

## 1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till en ändring i skollagen i syfte att ge kommunerna makt över etableringen av nya förskolor genom att ingå kommunala förskoleavtal med privata utförare.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att barn till arbetslösa och föräldralediga bör ha rätt till minst 30 timmars vistelsetid per vecka i förskolan.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att kommunerna vid behov ska vara skyldiga att erbjuda barnomsorg inte bara på dagtid utan även på kvällar, nätter och helger.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ge Skolverket i uppdrag att ta fram en rekommendation för fritidshemsgruppernas storlek.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på hur samtliga lärarutbildningar, alltså även de för arbete i förskola, förskoleklass och fritidshem, kan ge behörighet för utbildning på master- och forskarnivå.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om legitimation och behörighet för fritidspedagoger.

## 2 Barns behov ska gå före vinstintressen

Förskolan är till för att ge kvinnor samma möjlighet som män att delta på arbetsmarknaden, och för att stimulera barns utveckling. I de förskolor som drivs med ett vinstintresse får barnens behov stå tillbaka och när kvaliteten sjunker i förskolan förflyttas ansvaret för omsorgen av barnen från den gemensamma välfärden till den enskilda föräldern, vilket oftast visar sig vara mamman.

**Fel! Okänt namn på**

Privata förskolor har funnits sedan förskoleverksamhet började etableras i slutet av 1800-talet. Även sedan förskolan blev ett kommunalt ansvar har det privata inslaget funnits kvar i form av enskilda huvudmän. Till och med den 1 juli 2006 kunde kommunerna själva planera förskoleverksamheten. Det fanns en möjlighet, men inte skyldighet, för kommunen att bevilja tillstånd och bidrag för enskilda förskolor. I en gemensam reservation i utbildningsutskottet våren 2006 föreslog de borgerliga partierna tillsammans med Miljöpartiet att kommunerna skulle bli skyldiga både att godkänna alla enskilda förskolor och att ge dem bidrag, dvs. etableringsfrihet.

Ökningen av antalet enskilda förskolor har accelererat sedan riksdagen beslutade om etableringsfrihet 2006. Under denna period har andelen förskolor som drivs som föräldrakooperativ minskat medan andelen bolagsförskolor har ökat. Sedan 2006 har förskolor med ett bolag som huvudman blivit omkring 300 fler och antalet barn i dessa förskolor har nästan fördubblats.

Det som framför allt skiljer de kommunala och de enskilda förskolorna åt är personalens utbildning. I de kommunala förskolorna har 51,7 procent av personalen förskolläraryt utbildning, 38 procent barnskötaryt utbildning och 5,4 procent saknar utbildning för arbete med barn. I de enskilda förskolorna är det en mindre andel av personalen som har en relevant utbildning: 36,7 procent har förskolläraryt utbildning, 38,7 procent barnskötaryt utbildning och 10,7 procent saknar utbildning för arbete med barn.

En viktig faktor för att konkurrensen på en marknad ska fungera är att konsumenterna enkelt kan välja bort företag de av en eller annan anledning inte är nöjda med. Förskolor fungerar inte så. Barn som går på förskolan behöver bland annat kunna känna tillit till personalen och lära känna andra barn. Sociala band är en avgörande del av verksamheten. Tröskeln för att byta förskola är hög, vilket begränsar ett skolföretags förluster av att sänka kvaliteten. Det som ur ett pedagogiskt perspektiv är anknytning, är från ett företagsekonomiskt perspektiv en inläsnings effekt som ger företaget en stark förhandlingsposition. Denna position förstärks ytterligare av att det är viktigt för många föräldrar att förskolan ligger nära hemmet.

Vänsterpartiet anser att vinstintresset inte hör hemma inom förskolan. De bolag som vill fortsätta driva förskoleverksamhet bör därför omvandlas till s.k. svb-bolag, aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning. Vi utvecklar denna modell i vår motion 2013/14:Fi212 Välfärd utan vinstintresse.

### 3 Kommunala förskoleavtal

För att kunna erbjuda alla barn förskoleplats måste kommunen ha möjlighet att planera när och var förskolor etableras. Enligt nuvarande lagstiftning är en kommun tvungen att godkänna och betala ut bidrag till alla privata förskolor som bedöms följa lagar och regler oavsett om dessa förskolor behövs eller inte.

Kommunen ska i stället få rätt att själv bestämma om den vill skriva avtal med enskilda förskolor och på så sätt kunna planera utbudet av förskolor efter

de behov som finns. Det innebär också att det alltid är kommunen som har ansvar för verksamheten vid alla offentligt finansierade förskolor och att det finns tillräckligt med platser för alla barn. Kommunen kan då redan från början försäkra sig om att alla förskolor följer de lagar och regler som gäller för all förskoleverksamhet. Kommunen kan dessutom ställa ytterligare krav, t.ex. att lokalerna ska vara tillgänglighetsanpassade, att de anställda ska vara utbildade eller att maten ska lagas på förskolan. Om de enskilda förskolorna inte följer de villkor som gäller kan kommunen säga upp avtalen och dra in bidragen.

Kommunen måste också få bättre möjligheter att granska både de personer och de organisationer som vill starta en förskola för att hindra oseriösa personer att ens få chansen att driva förskolor. Avtalen skulle också ge möjlighet att avsluta samarbetet med personer och företag som exempelvis har stora skatteskulder eller är dömda för brott.

I avtalen bör också ingå att alla förskolor är skyldiga att delta i kommunens kvalitetsutveckling och även att de enskilda förskolorna kan granskas på samma sätt som de kommunala.

Regeringen bör därför, i enlighet med vad som anförts, återkomma med förslag till en ändring av skollagen i syfte att ge kommunerna makt över etableringen av nya förskolor genom att ingå kommunala förskoleavtal med privata utförare. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

## 4 Mer förskola till fler barn

Alla barn ska ha möjlighet att gå i förskola eftersom det är ett bra stöd i deras utveckling. Vårnadsbidraget och barnomsorgspengen skapar ökade klyftor mellan de barn som vistas i förskolan och de barn som inte får chansen att ta del av förskolepedagogiken.

Vänsterpartiet menar att förskolan ska vara avgiftsfri, tillgänglig och likvärdig för alla. Därför vill vi på sikt införa en avgiftsfri allmän förskola, med rätt till en vistelsetid om minst 30 timmar per vecka, för barn från ett års ålder.

Som ett första steg bör rätten till förskola stärkas för barn till arbetslösa och föräldralediga. Barn till arbetslösa och föräldralediga bör ha rätt till minst 30 timmars vistelsetid per vecka i förskolan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I vårt budgetförslag avsätter vi pengar för denna reform. Se motion 2013/14:Ub463 Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning.

## 5 Barnomsorg på kvällar, nätter och helger

Förskola och barnomsorg är också till för att föräldrar ska kunna jobba. I dag har de flesta barn rätt att gå i förskola – i alla fall de barn som har föräldrar

## Fel! Okänt namn på

som jobbar dagtid. Fast många föräldrar jobbar på kvällar, nätter och helger – och de blir alltfler. Över 300 000 av dessa föräldrar har små barn i förskoleåldern.

Allt fler arbetsuppgifter utförs på andra tider än dagtid. Inom tillverkningsindustrin förekommer skiftarbete i stor utsträckning och t.ex. bland kulturarbetare är det vanligt med sena föreställningar. Den främsta orsaken till att fler jobbar utanför dagtid är dock att servicebranscherna har vuxit och att tillgängligheten inom vård och omsorg har ökat.

Nästan två tredjedelar av de småbarnsföräldrar som jobbar i serviceyrken har obekväma arbetstider. Det är dessutom yrken där många av de anställda är kvinnor. Eftersom kvinnor generellt får ta ett större ansvar för barnen drabbas småbarnsmammor med obekväma arbetstider särskilt hårt om det inte finns tillgång till barnomsorg när de jobbar.

En del föräldrar kan givetvis lösa barnpassningen på egen hand, i brist på kommunal barnomsorg. De kan t.ex. dela på ansvaret för barnen eller få hjälp av släktingar. Det är svårare för den som är ensamstående eller har sin släkt på annan ort – eller i ett annat land.

Det måste skapas bättre förutsättningar för föräldrar att kombinera sitt föräldraskap med arbete. Fler föräldrar ska få möjlighet att arbeta när de vill och hur mycket de vill. Det är positivt för sysselsättningen och det är bra för människors ekonomi. Men en utbyggd barnomsorg är i första hand en reform för att fler barn ska få det lite bättre när de växer upp. Fler föräldrar som arbetar och slipper oroa sig för ekonomin innebär helt enkelt färre fattiga barn. Barn behöver också trygghet och kontinuitet. Det kan de få om det finns en permanent lösning med en professionell barnomsorg utförd av utbildad personal med kunskap och erfarenhet. Barnomsorgen måste därför anpassas till alla föräldrars behov. Kommunerna ska vid behov vara skyldiga att erbjuda barnomsorg inte bara på dagtid utan även på kvällar, nätter och helger. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Regeringen har infört ett stimulansbidrag till kommunerna för barnomsorg på obekväma arbetstid. Satsningens storlek motsvarar dock inte de stora behov som finns och Vänsterpartiet vill därför öka bidraget med 400 miljoner kronor per år. Se motion 2013/14:Ub463 Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning.

## 6 Minska barngruppernas storlek

Mellan 1990 och 2001 steg den genomsnittliga gruppstorleken i landet från 13,8 barn per grupp till 17,5 samtidigt som personaltätheten sjönk. Sedan dess har den genomsnittliga gruppstorleken varit omkring 17 barn per grupp. Mer än hälften (57 procent) av grupperna hade mellan 16 och 25 barn.

Barngruppernas storlek uppfattas av många som ett generellt problem och något som är viktigt att satsa på. Läroplanen framhåller att barngruppen ska ses som en viktig del i barns utveckling och lärande. För att en grupp ska fungera positivt måste dock vissa förutsättningar vara uppfyllda. Till det vik-

tigaste hör att gruppen har en lämplig sammansättning och storlek. Dessa krav ställs också i skollagen. Förutsättningarna varierar givetvis från grupp till grupp och från tid till annan. En gruppstorlek eller personaltäthet som är lagom i en förskola behöver inte vara det i en annan, men i Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitet i förskolan uttalas dock att en gruppstorlek om ca 15 barn är att föredra, för att barnen ska utvecklas på ett optimalt sätt. Man lyfter även fram att de yngsta barnen och barn i behov av särskilt stöd har behov av att ingå i mindre grupper än så för att få sina behov tillgodosedda.

Vänsterpartiet anser att gruppernas storlek inte bör vara större än 15 barn per grupp och verkar för en personaltäthet om 5 barn per årsarbetare. I vår motion 2013/14:Ub463 Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning anslår vi 500 miljoner kronor 2014 till ett stimulansbidrag för att minska barngrupperna. Från 2015 innebär förslaget till satsning ett årligt stimulansbidrag på 1,2 miljarder kronor. Med vårt förslag beräknas antalet barn per årsarbetare sjunka till 5,07, ungefär i nivå med vad den var när den borgerliga regeringen tillträdde 2006 och den bästa som då uppnåtts på tio år.

## 7 Kompetenssatsning i förskolan

Omkring hälften av förskolans personal är förskollärare. Vår strävan är att andelen ska öka. Men förskollärare är ett av landets största bristyrken, arbetslösheten är oerhört liten. För att höja kompetensnivån i förskolan behöver vi därför göra det mer gynnsamt för barnskötare att vidareutbilda sig. Löneskillnaden mellan barnskötare och förskollärare är relativt stor, men det finns ett hinder i att den som vidareutbildar sig får ta den ekonomiska smällen under själva utbildningstiden. Därför föreslår vi att de barnskötare som vidareutbildar sig till förskollärare på halvtid ska behålla 75 procent av lönen under utbildningen. I vår motion 2013/14:Ub463 Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning anslår vi medel för lönekostnader och ytterligare utbildningsplatser.

## 8 Säkra fritidshem

Fritidshemmen ska hålla lika hög kvalitet som skolan eftersom de är en del av en samlad skoldag. De flesta barn i yngre åldrar börjar och slutar också sin skoldag på fritidshemmet. Tyvärr vistas många av dem i en torftig och osäker miljö eftersom grupperna är för stora och personalen får för att en meningsfull verksamhet ska kunna erbjudas.

Det blir sämre för varje år som går. År 1990 var det i genomsnitt 8,3 barn per årsarbetare i fritidshemmen. År 2012 var antalet barn per årsarbetare mer än dubbelt så stort, 20,1. Grupperna har följaktligen också ökat i storlek och antalet barn per avdelning är drygt 40. Sedan högerregeringen tillträdde har

**Fel! Okänt namn på**

den negativa utvecklingen accelererat och den genomsnittliga gruppstorleken ökat med 20 procent.

Statsbidraget till personalförstärkningar i skola och fritidshem som fanns mellan 2001 och 2006 kom aldrig fritidshemmen till del. Våldigt få kommuner gör några särskilda satsningar för att öka kvaliteten i verksamheten. Om inte staten tar initiativet är chansen liten att det någonsin kommer att bli bättre för barnen på fritidshemmen. Därför vill vi införa ett statligt stöd för att anställa fler i fritidshemmen, där villkoret är att kommunen bidrar med halva kostnaden. I vår motion 2013/14:Ub463 Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning anslår vi 750 miljoner kronor år 2014 till reformen och planerar att stegvis öka medlen till 2 250 miljoner kronor 2016.

Med hjälp av bidraget kommer personaltäteten att kunna öka och barngrupperna minska väsentligt. Det innebär en bättre arbetsmiljö för både anställda och barn. Möjligheterna att bedriva en meningsfull verksamhet förbättras också, vilket är bra för barnens lärande och utveckling.

Då vi sett en dramatisk ökning av barngruppernas storlek i fritidshemmen anser vi också att Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram en rekommendation för gruppernas storlek i likhet med dem som i finns i allmänna råd för förskolan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

## 9 Bättre förskola och fritidshem med bättre utbildning

För att kunna möta varje barns behov ska de som arbetar i förskola och fritidshem vara välutbildade och kompetenta. Den nuvarande lärarutbildningen, som nyligen har införts, kommer inte att ge de framtida förskollärarna och lärarna i fritidspedagogik tillräckliga kunskaper. I alla andra sammanhang framhålls vilken betydelse välutbildade och kunniga lärare har, men inte när det gäller förskola och fritidshem.

Ett huvudsyfte med lärarutbildningsreformen år 2001 var att stärka lärarutbildningens forskningsanknytning och möjliggöra en direkt övergång från professionsutbildning till forskarutbildning, utan kostsamma kompletteringar. Efter reformen fick förskollärare och lärare med inriktning mot fritidspedagogik eller mot de tidigare åren i grundskolan sådana möjligheter. Det skedde dels genom tillkomsten av nya forskarutbildningar vid universiteten, dels genom tillkomsten av forskarskolor som innebär ett samarbete med och uppbyggnad av forskarmiljöer vid högskolorna med lärarutbildning.

I samband med att den s.k. Bolognaprocessen infördes blev examina uppdelade på grundnivå eller avancerad nivå. Den avancerade nivån omfattar minst 240 poäng och ger behörighet till forskarutbildningen. Några av lärarutbildningens examina hamnade då på grundnivå eftersom de var kortare än fyra år. Det gällde bl.a. examina med inriktning mot förskola, fritidshem och grundskolans tidiga år, som alla var ett halvår för korta.

För förskolans del gäller fortfarande argumentet att mer fördjupning och bättre forskningsanknytning i förskollärarytbildningen leder till högre kvalitet i förskolan precis som inom andra skolformer. Den nya skollagen har även inneburit ett förtydligt ansvar för förskollärare att leda den pedagogiska verksamheten, och det är också ett motiv till att förbättra förskollärarytbildningen. Bättre kunskaper kommer också att behövas nu när trycket på förskolan ökar att barnen ska lära sig läsa och räkna i förskolan. För att det inte ska bli fråga om en tidigarelagd skolstart med vanliga lektioner och undervisning behövs kunniga förskollärare som kan ta tillvara barnens nyfikenhet och lust att lära utan att släcka deras intresse och självförtroende.

I fritidshemmen riskerar kvaliteten att försämrats ytterligare med den nya lärarytbildningen. Blivande lärare med inriktning mot fritidspedagogik har nu fått sin utbildning kortad till tre år. Dessutom är det inom denna inriktning endast möjligt att fördjupa sig i praktiska och estetiska ämnen.

Ett syfte med fritidshemmen är att de ska ingå som en integrerad del i en samlad skoldag. De har en pedagogisk uppgift och betydelse i och med att läroplanen även gäller för fritidshemmen. Det är därför nödvändigt att grundlärare med inriktning mot fritidshem har djupa kunskaper inom exempelvis läs-, skriv- och matematiklärande för att kunna möta barnen i deras ständigt pågående lärande. Lärare inom den obligatoriska skolan och lärare med inriktning mot fritidspedagogik samverkar i arbetslag och bidrar med sina skilda och speciella kompetenser till att eleverna når målen i skolan. Båda dessa grupper bör dessutom ha en bred och djup forskningsförankring i sin utbildning. För att lärare med inriktning mot fritidshem ska få tillräcklig kompetens i fritidspedagogik och sidomånen, inklusive de teoretiska ämnena, för att undervisa 6–12-åringar är det nödvändigt att utbildningen förlängs.

Regeringen bör återkomma med förslag på hur samtliga lärarytbildningar, alltså även de för arbete i förskola, förskoleklass och fritidshem, kan ge behörighet för utbildning på master- och forskarnivå. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

## 10 Legitimation och behörighet

Om fritidshemmet ska komplettera skolan pedagogiskt och grunda sig på just pedagogik måste pedagogiken garanteras – inte genom att fritidspedagoger ska omskolas till lärare, utan på den befintliga kunskapen i just fritidspedagogiken och på den utbildningen.

I förskolan har förskolläraren legitimation och därmed ansvar för och leder verksamheten, där även andra yrkeskategorier som exempelvis barnskötare är anställda.

Fritidspedagogkompetensen är i mångt och mycket identisk med förskollärarens. Skillnaden är att fritidspedagogens kompetens är riktad mot den åldersgrupp som går på fritids (6–12 år) medan förskolläraren har kompetens för åldersgruppen 0–6 år. Det är därför helt ologiskt att förskolläraren är behörig att ansvara för och leda fritidshem medan fritidspedagogen inte är det.

**Fel! Okänt namn på**

Fritidshemmets roll har i mångt och mycket stärkts i skollag och läroplaner, det är då märkligt att personalens roll och pedagogiken försvagats.

Tror vi på olika lärandeperspektiv där skolan, fritidshemmet och skolan är pedagogiska komplement måste legitimation även gälla för fritidspedagogerna. Dessutom måste fritidspedagogerna utifrån sin kompetens också vara de som är ansvariga för och leder fritidshemsverksamheten.

Vad som ovan anförts om legitimation och behörighet för fritidspedagoger bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 25 september 2013

*Rossana Dinamarca (V)*

*Ulla Andersson (V)*

*Christina Höj Larsen (V)*

*Jacob Johnson (V)*

*Josefin Brink (V)*

*Wiwi-Anne Johansson (V)*